

УДК 811.111'42

Антонова М.Ю.

ПЕРЕЛІЧЕННЯ ЯК ЗАСІБ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ КОНЦЕПТУ "ФІНАНСОВИЙ РИЗИК"

В статті перелічення досліджено у лінгвокогнітивному аспекті. Зокрема, перелічення розглядається як засіб репрезентації концепту "фінансовий ризик", унаочненого у лексичній мережі.

Ключові слова: *дефініція, концепт, лексична мережа, перелічення.*

Антонова М.Ю. Перечисление как средство репрезентации концепта "финансовый риск". *В статье перечисление исследовано в лингвокогнитивном аспекте. В частности, перечисление рассматривается как средство репрезентации концепта "финансовый риск", отраженного в лексической сети.*

Ключевые слова: *дефиниция, концепт, лексическая сеть, перечисление.*

Antonova M.Yu. Enumeration as a means of representation of the concept 'financial risk'. *Enumeration is investigated with a focus of linguocognitive perspective. Enumeration is treated as a means of representation of the concept 'financial risk', reflected in its lexical network.*

Key words: *definition, concept, lexical network, enumeration.*

Попередні розвідки, присвячені дослідженню перелічення, було здійснено у лінгвостилістичному аспекті (Т.Л. Ветвінська, І.Р. Гальперін, В.А. Левашова, Р.І. Левінська, О.М. Мороховський). У результаті було сформульовано визначення перелічення як стилістичного прийому, виявлено його диференційні структурно-семантичні ознаки, здійснено класифікацію перелічення та з'ясовано його стилістичні функції у художньому дискурсі [2; 3; 7; 8; 9].

Метою цієї розвідки є дослідження перелічення з лінгвокогнітивних позицій. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення такого **завдання**, як: встановлення ролі перелічення у репрезентації концепту "фінансовий ризик".

Об'єктом дослідження є лінгвокогнітивні особливості перелічення, а **предметом** – перелічення як засіб репрезентації концепту "фінансовий ризик".

Матеріалом дослідження слугують дефініції фахових лексикографічних джерел.

Актуальність теми визначається дослідженням перелічення крізь призму когнітивної лінгвістики, що передбачає його розгляд як засобу структурування знань та репрезентації інформації, що викликано зростаючим інтересом до питання організації інформації та зберігання знань як на рівні розумової діяльності людини, так і на рівні організації доступу до інформації. Доступ до інформації забезпечується постійним вдосконаленням знань у сфері джерел інформації і різноманітних способів її організації.

Здатність перелічення до структурування знань та репрезентації інформації пояснюється його когнітивною природою, в основі якої заснованість

перелічення на процесах класифікації, концептуалізації та категоризації.

Класифікація (від лат. *classis* – розряд, *class* та *facio* – роблю, розкладаю) – багатоступінчастий, послідовний поділ обсягу поняття з метою систематизації, поглиблення і отримання нових знань щодо членів поділу. Результатом класифікації є система підпорядкованих понять: подільне поняття є родом, а нові поняття (члени поділу) є видами цього роду, видами видів і т. ін. [16, 283]. Центральне місце в класифікаційній діяльності займають когнітивні процеси категоризації і концептуалізації [1, 22].

Процес категоризації О.С. Кубрякова розглядає як у вузькому, так і у широкому сенсі. У вузькому розумінні категоризація – це віднесення речі, явища, процесу чи будь-якої сутності до певної категорії як певну рубрику досвіду чи знань і визнання її (сутності) елементом цієї категорії. У ширшому розумінні категоризація – це не лише акт віднесення одиниці до своєї категорії, насправді це набагато складніший процес формування і виокремлення самих категорій, завдяки знаходженню в явищах аналогічних ознак чи якостей. Механізм таких процесів спрямований на те, щоб за зовнішнім різноманіттям атрибутів різних об'єктів та подій побачити певну схожість чи навіть деяку тотожність між ними. Категоризація світу – це результат когнітивної діяльності людини, підсумок класифікації (таксономії) оточуючого світу та виокремлення одиниць (таксонів) у створеній класифікації, коли кінцевим підсумком даної діяльності є формування особливої категорії, що дозволяє побачити світ у головних атрибутах його буття та функціонування [6, 96].

Концептуалізація – це осмислення інформації, ментальне конструювання предметів та явищ, яке призводить до формування певних уявлень про світ у вигляді концептів. Більша частина цих концептів закріплюється в мові словами, що дозволяє зберігати отримані знання і передавати їх від покоління до покоління [1, 22].

Втім класифікація є способом організації не лише інформації, але і світу в цілому. Для прикладу звернемось до виробництва, торгівлі, надання послуг. Різноманітні пропозиції у цих сферах організовані за принципом надання допомоги адресатам або потенційним клієнтам у здійсненні вибору чи покупки. Прикладами такої організації є покажчики (каталоги), які інформують споживача щодо магазинів представлених у торговельному центрі, списки послуг, товарів та спеціальних пропозицій, а самі покажчики побудовані на основі класифікації [11, 149].

Таким чином, перелічення як засіб репрезентації інформації ґрунтується на класифікаційній діяльності і слугує концептуалізації та категоризації інформації, систематизуючи та надаючи нові знання про світ. У цьому дослідженні перелічення слугує наданню знань щодо ситуації фінансового ризику.

Задля унаочнення лексичного значення поняття "фінансовий ризик" було залучено лексичну мережу, розробку якої ми здійснюємо на основі теорії динаміки лексичного значення [10]. З позицій цього підходу складна природа семантики слова усвідомлюється як динамічна одиниця, що формує всеохоплюючу мережу її значень. Модель мережі надає можливість прослідкувати процес зміни значення слова в контексті [Там саме, 9].

Ця теорія ґрунтується на усвідомленні, що кожне значення слова має концептуальне підґрунтя, а сукупність значень слова формують мережу категоризуючих зв'язків. Вузли мережі відповідають значенням слова і надають доступ до концептуального простору цілісної мережі. Відмінність між ідеалізованим значенням лексеми та її текстовим значенням дозволяє виявити в її семантиці як схожість і закономірність, так і нескінчене різноманіття можливих значень, яких набуває лексема за умови фактичного використання мови. Дослідження показало, що слово не тільки може активувати декілька значень одночасно, але й надати доступ до семантичного простору, який воно потенційно може охопити. Однак наголос робиться на підході, що розглядає слово як цілісність семантичного змісту, якого воно може набувати, наприклад, у фактичних випадках його вживання. Традиційні значення слова можуть відображатись як вузли лексичної мережі. Останні слугують виявленню його подальших текстових значень. Проте навіть як вузли лексичної мережі значення слова не мають усвідомлюватись незмінними та стійкими – зміна структури мережі, залежно від фактичного використання мови, є швидше правилом ніж винятком [Там саме, 168].

Лексична мережа, згідно підходу А. Глаз, формується на основі дефініцій лексикографічних джерел. Дослідження дефініцій є першим кроком у дослідженні будь-якої фахової мови, зокрема, економічної, яка реалізується у процесі фахової комунікації і асоційована з поняттями, які мають дефініції. Функціонування фахових мов як сукупності усіх мовних засобів, що застосовуються в професійно замкнутій сфері комунікації з метою забезпечення порозуміння між людьми, які працюють у цій сфері, забезпечується винятково чітко встановленою термінологією [4, 138]. Термін певної галузі науки як єдність поняття і назви має власну дефініцію [5].

Дефініція (від лат. *definition* – визначення, обмеження, межа) – логічна операція, яка розкриває поняття через перелічення його суттєвих ознак, тобто через зазначення змісту поняття та яка експлікує значення терміну. В процесі дефінування терміну має бути безпосередньо наданий в якості його значення або екстенціонал (об'єкт), або інтенціонал (ознака). Визначити термін означає встановити межі його застосування [12; 13; 14; 15].

У побудові лексичної мережі "фінансовий ризик" ми спираємось на статті фахових словників (*Longman Business English Dictionary, Financial Times Lexicon, the Economist Research Tool, BusinessDictionary.com*), у структурі яких є перелічувальні ряди. Звернемося до значення терміну "фінансовий ризик", сутність якого формується визначенням видів ризику, що є невід'ємними його складовими.

Risk is the probability that an actual return on an investment will be lower than the expected return. Financial risk is divided into the following general categories:

- 1. Basis risk: Changes in interest rates will cause interest-bearing liabilities (deposits) to reprice at a rate higher than that of the interest-bearing assets (loans).*
- 2. Capital risk: Losses from un-recovered loans will affect the financial institution's capital base and may necessitate floating of a new stock (share) issue.*

3. Country risk: Economic and political changes in a foreign country will affect loan-repayments from debtors.
4. Default risk: Borrowers will not be able to repay principal and interest as arranged (also called credit risk).
5. Economic risk: Changes in the state of economy will impair the debtors' ability to pay or the potential borrower's ability to borrow.
6. Exchange rate risk: Appreciation or depreciation of a currency will result in a loss or an naked-position.
7. Interest rate risk: Decline in net interest income will result from changes in relationship between interest income and interest expense.
8. Liquidity risk: There will not be enough cash and/or cash-equivalents to meet the needs of depositors and borrowers.
9. Operations risk: Failure of data processing equipment will prevent the bank from maintaining its critical operations to the customers' satisfaction.
10. Payment system risk: Payment system of a major bank will malfunction and will hinder its payments.
11. Political risk: Political changes in a debtor's country will jeopardize debt-service payments.
12. Refinancing risk: It will not be possible to refinance maturing liabilities (deposits) when they fall due, at economic cost and terms.
13. Reinvestment risk: It will not be possible to reinvest interest-earning assets (loans) at current market rates.
14. Settlement risk: Failure of a major bank will result in a chain-reaction reducing other banks' ability to honor payment commitments.
15. Sovereign risk: Local or foreign debtor-government will refuse to honor its debt obligations on their due date.
16. Underwriting risk: New issue of securities underwritten by the institution will not be sold or its market price will drop (17).
17. Downside risk 1 the greatest amount of money that might be lost by making a particular investment, doing a particular deal etc; 2 the possibility that the value of an asset may go up or down on the stockmarket
18. Inflation risk the risk that inflation will increase
19. Market risk another name for systemic risk
20. Systematic risk 1 the risk of investing in a specific type of investment such as shares, bonds etc ; = market risk; 2 a risk that affects the whole of an industry, rather than just one company
21. Unsystematic risk 1 a risk caused by something that affects only one or a few investments, not the whole of the market ; = specific risk; 2 a risk that affects just one company or industry; 3 the possibility that a person or business will not pay back a loan (18, 469-470).

Перелік, залучений до формування змісту поняття "фінансовий ризик", складається з основних його видів, а саме: – базисного ризику, ризику капіталу, ризику країни, ризику неплатоспроможності / кредитного ризику, економічного ризику, валютного ризику, відсоткового ризику, ризику ліквідності, операційного ризику, ризику платіжної системи, політичного ризику, ризику рефінансування, ризику реінвестування, ризику розрахунків, суверенного

ризик, ризику андеррайтингу, ризику збитків, інфляційного ризику, ринкового ризику, систематичного ризику, специфічного ризику.

Наведені словникові дефініції "фінансовий ризик" об'єднуємо у лексичну мережу (рис. 1), вузлам якої відповідають вищеназвані види ризиків.

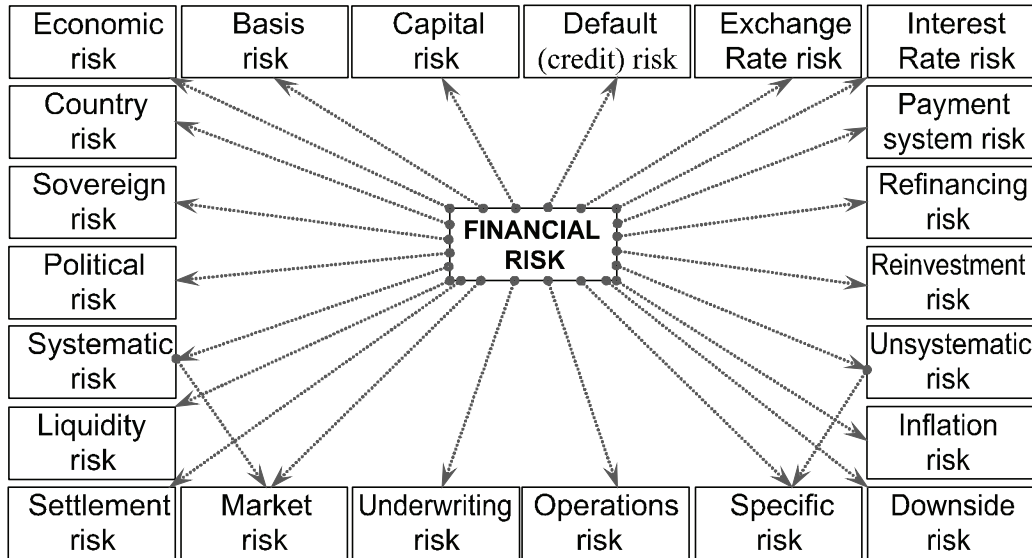

Рис. 1. Лексична мережа "фінансовий ризик"

Невід'ємними для змісту лексики "фінансовий ризик" також є процеси його **аналізу, оцінки та управління**, значення яких впливають на динаміку лексичної мережі. Ці процеси вважаємо складовими акціонального фрейму, оскільки вони передбачають виконання певних дій над ризиком.

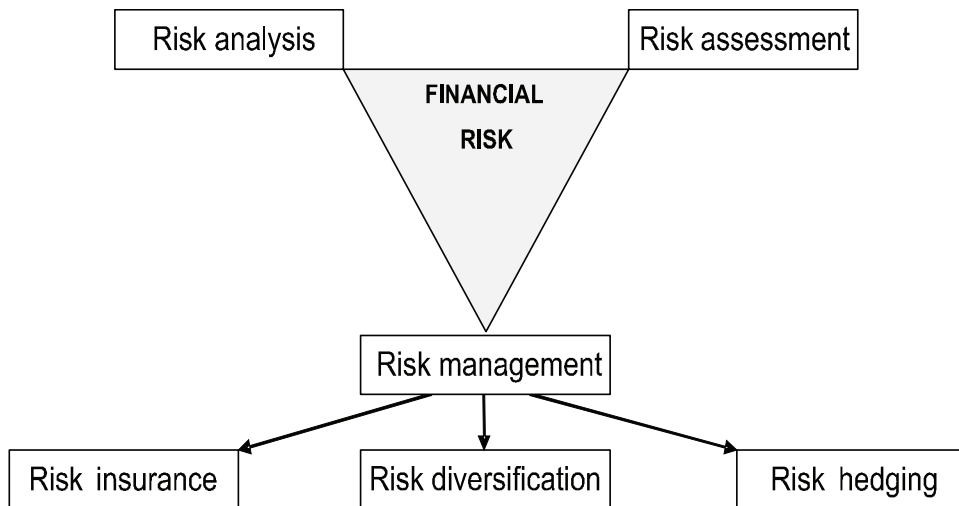

Рис. 2. Акціональний фрейм " фінансовий ризик"

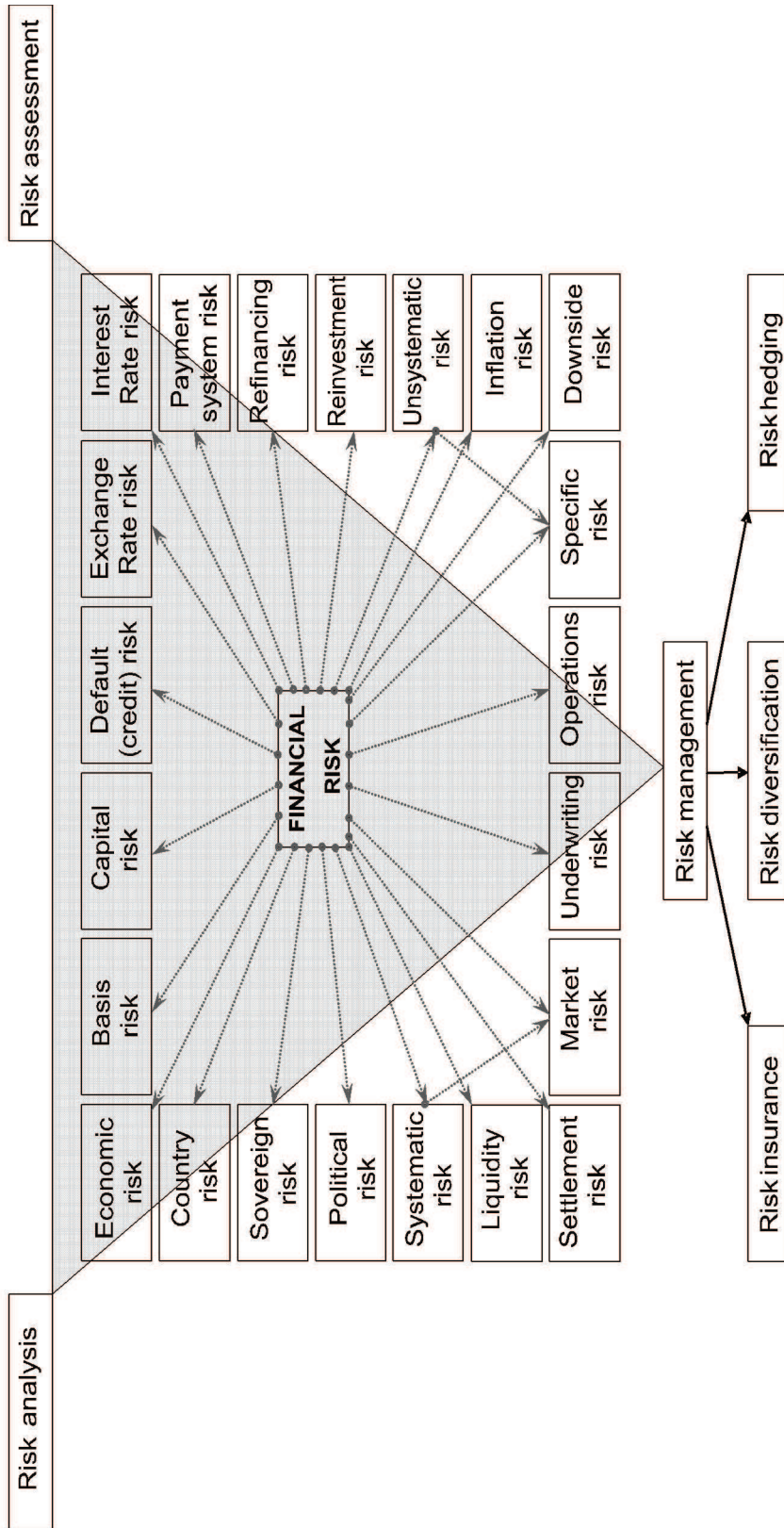

Рис. 3. Акціональний фрейм та лексична мережа "фінансовий ризик"

Звернемось до дефініції:

1. *Risk analysis* when a bank calculates how much risk there is of not being paid if it makes a loan to a foreign country.
2. *Risk assessment* an examination of the possible risks involved in doing something, so that organizations can decide whether something is worth doing and how they can reduce the risks.
3. *Risk management* which suggest when it makes sense to use insurance, diversification or hedging to change risk exposures (18, 470).

Перелік вищеназваних процесів у словниковій статті супроводжується деталізацією стратегій управління ризиком, які зводяться до страхування, диверсифікації та хеджування. Схему акціонального фрейму зображено на рис. 2.

Зважаючи на тісний взаємозв'язок вузлів лексичної мережі, виражених фінансовими видами ризиків, та складових акціонального фрейму, представлених процесами аналізу, оцінки та управління ризиків, об'єднуємо їх у спільну схему (рис. 3).

Отже, дослідження перелічувальних рядів у словникових дефініціях лексеми "фінансовий ризик" надало найбільш суттєві та базові знання про концепт "фінансовий ризик", які нами було унаочнено у лексичній мережі та складових акціонального фрейму. Такі знання можуть слугувати відправною точкою для здійснення подальшого контекстуального аналізу концепту "ризик", зокрема на матеріалі економічного дискурсу, що і складає **перспективу** майбутніх досліджень перелічення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болдырев Н.Н. Когнитивная семантика: курс лекций по английской филологии: учеб. пособ. для студ. вузов обуч. по спец. "Заруб. фил." / Н.Н. Болдырев. – Тамбов: Изд-во Тамбовского университета, 2001. – 124 с.
2. Ветвинская Т.Л. Перечисление как стилистический прием (на материале английского языка): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.663 "Германские языки" / Татьяна Леонидовна Ветвинская; Киев. гос. ун-т им. Т.Г. Шевченка. – К., 1970. – 23 с.
3. Гальперин И.Р. Стилистика английского языка: пособие по курсу общего языкознания / И.Р. Гальперин. – М.: Высш. школа, 1974. – 255 с.
4. Кияк Т.Р. Фахові мови як новий напрям лінгвістичного дослідження / Т.Р. Кияк // Іноземна філологія: український наук. зб. – Львів: Львів. наук. ун-т ім. Івана Франка, 2009. – Вип. 121. – С. 138-141.
5. Кияк Т.Р. Функції та переклад термінів у текстах [Електронний ресурс] / Т.Р. Кияк // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2007. – № 32. – С. 104-108. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/1545/1/84.pdf>
6. Кубрякова Е.С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е.С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 555 с.
7. Левашова В.А. Лингвистическая природа и функционирование стилистического приема перечисления (на материале английского языка): автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.04 "Германские языки" / Левашова Валентина Андреевна; Моск. гос. пед. ин-т ин. яз. им. Мориса Тереза. – М., 1977. – 26 с.
8. Левинская Р.И. Экспрессивное перечисление в романах Л. Фейхтвангера / Р.И. Левинская // Стилистика исследования художественного текста: сб. науч. труд. – Якутск: Изд-во ЯГУ, 1988. – С. 151-159.
9. Стилистика английского языка: учеб. / А.Н. Мороховский, О.П. Воробьева, Н.И. Лихо-

шерст, З.В. Тимошенко. – К.: Вышш. школа, 1991. – 272 с.

10. Glaz A. The Dynamics of Meaning. Exploration in the Conceptual Domain of Earth / A. Glaz. – Lublin: Maria Curie-Skłodowska University Press, 2002. – 209 p.

11. Kisilowska M. To catalogue or not to catalogue? This is the question / M. Kisilowska // Вісник Львівського університету. Серія "Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології". – 2007. – Вип. 2. – С. 149-153.

12. Новая философская энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://terme.ru/dictionary/879>

13. Новейший философский словарь [сост. А.А. Грицанов]. – Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. – 896 с.

14. Философский энциклопедический словарь [Електронний ресурс] [ред.-сост. Е.Ф. Губский и др.]. – 4-е изд. – М.: Инфра-М, 2003. – 576 с. – Режим доступу: <http://terme.ru/dictionary/184>

15. Философский энциклопедический словарь [ред. С.С. Аверинцев и др.]. – 2-е изд. – М.: Советская энциклопедия, 1989. – 815 с.

16. Філософський енциклопедичний словник [голова ред. колегії В.І. Шинкарук]. – К.: Абрис, 2002. – 796 с.

17. BusinessDictionary.com. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessdictionary.com/>

18. Longman Business English Dictionary. – New Edition. – Essex: Pearson Education, 2007. – 594 p.

Стаття надійшла до редакції 6.09.2012 р.